

Živo branje: literatura, znanost in humanistika

Jola Škulj

Pričujoča posebna številka *Primerjalne književnosti* želi fokusirati ustvarjalna presečišča literature, znanosti in humanistike ter se hkrati v nekaterih navezavah ozreti, kako je vanje ujeta neposredna udeležенost tistega, ki se vpleta skozi branja, opazovanja ali motrenja, premišljevanja. V zelo radikalizirani obliki bi vprašanje lahko zaostri in se spraševali, ali se subjektivno in dogajanje življenja samega vpisuje v tekstualna dekodiranja, v »objektiviteto« znanstvenega spoznavanja, v procese misli. Takšno soočenje literature kot ustvarjalne prakse ter pozicij »mehkih« in »trdih« znanosti je bilo v zadnjem obdobju že večkrat izpostavljeno, izšla je vrsta spisov s to tematiko pa tudi evropska znanstvena politika je njihovo zvezanost znala dejansko dojeti v tvornejših razmerjih, jo spodbujati in promovirati.¹ Zdi se smiselno, da prevpraševanje vezi teh vej človekovega ustvarjalnega uma izpostavimo tudi v slovenskem prostoru in opravimo tisto delo, ki terja odgovorno širšo konfrontacijo in nujno refleksijo stališč za tvornejšo domačo znanstveno politiko. Hkrati pa naj bi ta posebna številka *Primerjalne književnosti* tudi opozorila, da poezija (gr. *poiesis*) – kot snovanje in sinonim ustvarjalnih dejanj – ni tako marginalna, kakor se zdi v vsakdanjem begavem življenju in spregledovanju vsega nerabnega, pač pa nekaj precej bolj zavezujočega, saj se direktno in odkrito dotika nas samih, človekove neposredne eksistence v svetu. Resnična umetnost minuciozno raziskuje ta naš krhek in zagoneten biti v svetu, kakor znanost raziskuje svoj predmet.

Vzpostavljena tradicija dvojezičnih tematskih števil *Primerjalne književnosti* je nemara ustrezen kontekst, v katerem lahko slovenski raziskovalci t. i. »mehkih« znanosti spodbudijo kolege iz domačih »trdih« znanosti, da skupaj soočijo svoje poglede z drugimi evropskimi znanstveniki ter lastna videnja in spoznanja mednarodno promovirajo v aktualnih prizadevanjih za vzpostavlanje učinkovitejših *integriranih* znanj. Skupna presečišča interesov, ki poganjajo obstoj umetnosti literature, in neukinljivo porajanje vednosti, ki jo proizvajajo znanosti, se vpisujejo v pojavnost samega transgresivnega mišljenja (gl. Nowotny), zato je smiselno odpreti in premisliti inherenten tihi dialog znanosti, literature in humanistike prav v kontekstu nastajajočih »life sciences«.

Temeljno vprašanje se zdi, ali je vednost, ki jo razpira humanistika, komplementarnega pomena za znanja in razumevanja, ki jih razpirajo trde znanosti. To izhodiščno vprašanje se navezuje na misel, da nova para-

digma vednosti, pri Helgi Nowotny in njenih kolekih označena kot »Mode 2«, predstavlja odmik od znanstvene paradigme »Mode 1«, »opredeljene s hegemonijo teoretske ali brezpogojno eksperimentalne znanosti« (Helga Nowotny, Scott in Gibbons 179), in da jo odlikuje vse bolj poudarjen interes za reflektivnost in dialoški proces, predvsem pa zavedanje o neovrgljivo dejavni vlogi humanistike v produkciji znanja. Eden od bistvenih namenov je opozoriti prav na ta novi pogled na vlogo in pomen humanistike kot »najbolj angažirane med disciplinami« (188) in kot tiste, ki je zmožna ponuditi drugim znanstvenim disciplinam pojme reflektivnosti in analitičnega historičnega uvida.

Letošnja tematska številka slovenske stanovske komparativistične revije ima namen poseči v kompleksnosti literature in znanstvene misli ter opozoriti na teoretične predpostavke za soočanje znanosti, literature in humanistike. Zastavila bo vprašanja vzajemnih kognitivnih oporišč in nekaterih komplementarnih matric, zajetih v ključnih besedah – kompleksnost, inventivnost, mreženje; sistem, *autopoiesis*, semioza, narativnost, fokalizacija, identiteta, vloga jaza oziroma človeškega faktorja; itn. –, ki jih je izčrpno metodološko aktualizirala literarna veda, nanje pa se bistveno osredotočajo tudi današnja območja raziskav t. i. »trde« znanosti. Stališča, da problem jezika zadeva vse znanosti, niso bila izoblikovana šele z Lotmanovo semiotiko kulture, ampak otipljivo jasno izpostavljena že pri Heisenbergu (*Schritte über Grenzen*), to pa prelomna biologistična razumevanja kognicije (gl. Maturana in Varela) in jezika (gl. Thibault) zgotovljeno potrjujejo. Nova pojmovanja kognicije odpirajo tudi opcijo drugačnega, preciznejšega umevanja dejstev in njihove historičnosti, hkrati pa, ko pripoznavajo reflektivnosti in dialoškemu procesu v izrekanju vednosti neodločljivo vlogo, se nov pogled odpre tudi na pomen humanistike v produkciji znanja.

Če je spoznavanje del naše lastne »žive« fenomenologije in so razbiranja sveta in interpretacije neizogiben izziv človekove avtopojetske adaptacije in našega identitetnega (samo)prevpraševanja, potem je komparativistični poseg s temo soočanja koncepcij v gotovo preveč apodiktično razmejenem binarizmu »trdih« in »mehkih« znanosti več kot smiselna za odgovorno samorefleksijo in suvereno osmišljevanje našega dela. Komparativistična zavezanost predmetu literature in kontekstu kulturnih praks je s svojimi konsistentnimi analitičnimi pristopi povsem vajena semiotsko razbirati kompleksnost in inventivnost v teksturi umetniškega sistema in interpretirati vlogo jaza oziroma človeškega faktorja v literarnih dejanjih, s tem pa historično misliti razloge za pojavljanje in spreminjanje umetniških in vednostnih matric. – Komunikacija prek institucionalnih meja raziskovalnih disciplin je nedvomno stimulatívna sestavina pristnega in odgovornega raziskovalnega interesa, in literarna veda lahko s svojimi

teoretskimi in metodološkimi dognanji ter konceptualnim teritorijem pri tem resno prispeva k novi dejavni produkciji znanja. Prav konvergenten pristop k znanju pa ima lahko multiplikativne učinke.

Tak konvergenten pristop pripelje do prepričljivejših argumentov o pomenu obstajanja ustvarjalne prakse, kot je literatura, s svojo stopnjo aktualnosti pa učinkovito izpričuje in mednarodno promovira slovensko literarno vedo in utrjuje delo, ki se je začelo že z vključenostjo raziskav tukajšnje primerjalne literarne vede v vseevropski projekt ACUME 2.

OPOMBA

¹ Ne nazadnje se je tem problemom uspešno posvetil tudi vseevropski projekt »ACUME 2: Interfacing Sciences, Literature & Humanities« (2006–2009), ki sta ga koordinirala Vita Fortunati in Claudio Franceschi.

LITERATURA

Maturana, Humberto R., in Francisco J. Varela. *Drevo spoznanja*. Prev. Uroš Kalčič. Ljubljana: Studia humanitatis, 1998.

Nowotny, Helga, Peter Scott in Michael Gibbons. »'Mode 2' Revisited: The New Production of Knowledge«. *Minerva* 41.3 (2003): 179–194.

Thibault, Paul J. *Agency and Consciousness in Discourse: Self-Other Dynamics as a Complex System*. London and New York: Continuum, 2004.